

Maliyyə hesabatlarında açıqlanan məlumatların səmərəsinin artırılması

Maliyyə hesabatlarında açıqlanan məlumatların izafiliyi Beynəlxalq Mühasibat uçotu Standartları Şurası (BMUSS), yerli standart qurucuları və tənzimləyici orqanlar üçün prioritet məsələyə çevrilən çox vacib problemlərdəndir. Maliyyə hesabatlarındakı açıqlamaların genişlənməsi və mürəkkəbləşməsi həm də maliyyə hesabatlarını hazırlayanların və ən əsası - maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinin diqqət mərkəzindədir.

Maraqlı tərəflər arasında aparılmış müxtəlif müzakirə və məsləhətləşmələr nəticəsində maliyyə hesabatlarının forma və ya strukturu, əhəmiyyətlik və uyğunlaşdırma kimi diqqət yetiriləcək üç əsas məqam müəyyən edilmişdir.

İstifadəçilər tərəfindən müvafiq məlumatların daha asan şəkildə əldə edilməsi məqsədilə müəssisələr daha effektiv alternativ forma və ya strukturların işlədilməsi barədə düşünməlidir. Məsələn, maliyyə hesabatlarına dair qeydlərdə, onların məzmununa və əhəmiyyətinə görə dəyişikliklər aparıla bilər. Qeydlərin məzmununa və əhəmiyyətinə uyğun olaraq formalaşması istifadəçilər tərəfindən müvafiq məlumatların əldə edilməsini asanlaşdırma bilər. Bundan əlavə, maliyyə hesabatlarının istifadəçilərinə məlumatı daha tam şəkildə təqdim etmək məqsədilə qeydlərdə kəmiyyət və keyfiyyət göstəriciləri üzrə açıqlamalarla yanaşı mühüm uçot prinsipləri də yer ala bilər.

Əhəmiyyətlik (Materiality) məfhumunun tətbiqi müəyyən məsələlər, xüsusilə məlumatların təqdimatı və açıqlanması ilə bağlı mühakimələrin işlədilməsini tələb edir və açıqlamaların izafiliyi probleminin daha bir səbəbi ola bilər. MHBS-

nin hesabatlarda açıqlanmalı olan minimal məlumat həcminə dair tələbləri təcrübədə çox vaxt məlumatların konkret müəssisə üçün aktual olub-olmaması nəzərə alınmadan yerinə yetirilir. Müəssisə üçün əhəmiyyətli olmayan hər hansı bir əməliyyat və ya maddə maliyyə hesabatlarının istifadəçiləri üçün aktual deyil və MHBS bu cür əməliyyat və ya maddənin açıqlanmasını tələb etmir. Maliyyə hesabatlarına əhəmiyyətsiz məlumatlar daxil edildikdə məlumatların həcmi maliyyə hesabatlarının şəffaflıq və faydalılığını azalda bilər, çünki əhəmiyyətli və beləliklə də aktual olan məlumat öz qabarıqlığını itirir.

Uyğunlaşdırma (Tailoring) maliyyə hesabatlarının oxuculara biznes modelini, idarəetmə perspektivlərini, ən vacib risk və qeyri-müəyyənlikləri asanlıqla başa düşməyə imkan verən və əhəmiyyətlik həddini yuxarıda qeyd olunduğu kimi effektiv formada tətbiq edən şəkildə formalaşması deməkdir. Lakin müəssisələrin geniş dairəsinə tətbiq edilən ümumi açıqlamalardan fərqli olaraq uyğunlaşdırma məhz müəssisəyə xas olan açıqlamaların təqdim edilməsi məqsədini güdür. Məsələn, qiymətləndirmə qeyri-müəyyənliklərinin mənbələri açıqlanarkən yalnız müəssisəyə aid olan əsas mənbələr nəzərə alınmalıdır. Əgər qiymətləndirmə qeyri-müəyyənliklərinin mənbələri, böyüklüyü və kiçikliyindən asılı olmayaraq və vacibliyi nəzərə alınmadan, geniş miqyasda açıqlanarsa, maliyyə hesabatlarının oxucuları maliyyə hesabatlarına gələcəkdə əhəmiyyətli təsir edə biləcək qeyri-müəyyənliklərin faydalı təhlilini apara bilməzlər.

Aşağıda BMUSŞ tərəfindən qəbul edilmiş 2016-cı ilin yanvar ayının 1-dən qüvvəyə minən bir sıra yeni standart və şərtlər təqdim edilir. Bu dəyişikliklərin məzmunu və təsiri aşağıda açıqlanır:

14 sayılı MHBS – Təxirə salınmış tarif fərqləri hesabları (Regulatory Deferral Accounts)

14 sayılı MHBS fəaliyyətləri tarif tənzimlənmə mexanizminə əsaslanan müəssisələrdə MHBS-nin ilk dəfə tətbiq edildiyi ildən sonra təxirə salınmış tarif fərqləri hesablarının qalıqlarına mövcud uçot prinsiplərinin tətbiqini davam etdirməyə şərait yaradan və könüllü tətbiq edilə bilən standartdır. 14 sayılı MHBS-ni tətbiq edən müəssisələr təxirə salınmış tarif fərqləri hesablarını maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda ayrıca sətir elementi kimi təqdim etməli və bu hesablar üzrə hərəkətləri mənfəət və ya zərər və digər ümumi gəlir haqqında hesabatda göstərməlidirlər. Bu standart müəssisənin tarif tənzimləməsi ilə bağlı olan fəaliyyətinin xüsusiyyətinin, əlaqəli risklərin, eləcə də bu cür tənzimləmənin maliyyə hesabatlarına təsirinin açıqlanmasını tələb edir.

11 sayılı MHBS-yə düzəlişlər – Birgə fəaliyyət: iştirak paylarının satın alınmasının uçotu (IFRS 11 – Joint Arrangements: Accounting for Acquisitions of Interests)

11 sayılı MHBS-yə düzəlişlər tələb edir ki, birgə operatorun fəaliyyəti ilə bağlı olan birgə əməliyyatda iştirak payının əldə edilməsini uçota alan birgə operator 3 sayılı "Müəssisələrin Birləşməsi" (IFRS 3 "Business Combinations") adlı MHBS-nin müəssisələrin birləşməsinin uçota alınmasına dair müvafiq prinsiplərini tətbiq etsin. Düzəlişlər həmçinin göstərir ki, birgə əməliyyatda birgə nəzarəti saxlamaqla əlavə iştirak payı əldə edildiyi halda həmin birgə əməliyyatda əvvəlki iştirak payı yenidən ölçülmür. Əlavə olaraq, 11 sayılı MHBS-yə, birgə nəzarəti paylaşan tərəflər, o cümlədən hesabat verən müəssisə, eyni nəzarət edən tərəfin ümumi nəzarəti altında olarsa, bu düzəlişlərin tətbiq edilmədiyini göstərən istisnalar əlavə edilmişdir. Düzəlişlər birgə əməliyyatda ilkin iştirak payının əldə edilməsi və həmin birgə əməliyyatda əlavə iştirak paylarının əldə edilməsinə tətbiq edilir.

16 sayılı MUBS-a və 38 sayılı MUBS-a düzəlişlər: Münasib köhnəlmə və amortizasiya metodlarına aydınlığın gətirilməsi (Clarification of Acceptable Methods of Depreciation and Amortisation)

Düzəlişlər 16 sayılı "Torpaq, tikili və avadanlıqlar" adlı MUBS-un və 38 sayılı "Qeyri-maddi aktivlər"

adlı MUBS-un aşağıdakı prinsipinə aydınlıq gətirir: gəlirlər aktivin istifadəsi vasitəsilə sərf edilmiş iqtisadi faydaların deyil, biznesin (aktivin daxil olduğu) həyata keçirilməsindən əldə edilən iqtisadi faydaların sxemini əks etdirir. Nəticə olaraq, gəlirlərə əsaslanan metod əmlak, qurğu və avadanlıq üzrə köhnəlmənin hesablanması üçün istifadə edilə bilməz və yalnız çox məhdud hallarda qeyri-maddi aktivlər üzrə amortizasiya hesablamaq üçün istifadə edilə bilər.

16 sayılı MUBS-a və 41 sayılı MUBS-a düzəlişlər: "Kənd təsərrüfatı: Barverən bitkilər" (Agriculture: Bearer Plants)

Düzəlişlər barverən bitkilər anlayışını qarşılayan bioloji aktivlərə dair uçot tələblərini dəyişir. Düzəlişlərə əsasən barverən bitkilər anlayışını qarşılayan bioloji aktivlər bundan sonra 41 sayılı MUBS-un deyil, 16 sayılı MUBS-un əhatə dairəsinə aid olmalıdır. İlkin tanınmadan sonra barverən bitkilər 16 sayılı MUBS-a əsasən ödəniş tarixinə qədər yığılmış dəyəri ilə, ödəniş tarixindən sonra isə ya xərc modeli, yaxud da yenidən qiymətləndirmə modeli ilə ölçülməlidir. Düzəlişlər həmçinin tələb edir ki, barverən bitkilərin bəri satış xərclərini çıxmaqla ədalətli dəyərlə ölçülərək 41 sayılı MUBS-un əhatə dairəsində saxlanılsın. Barverən bitkilərlə bağlı dövlət qrantları ilə əlaqədar 20 sayılı "Dövlət qrantlarının uçotu və dövlət yardımı haqqında məlumatların açıqlanması" adlı MUBS tətbiq olunur.

27 sayılı MUBS-a düzəlişlər: Fərdi maliyyə hesabatlarında kapital metodu (IAS 27 – Equity method in Separate Financial Statements)

Düzəlişlər müəssisələrə fərdi maliyyə hesabatlarında törəmə müəssisələri, birgə müəssisələr və asılı müəssisələrə investisiyaları kapital metodundan istifadə etməklə uçota almağa icazə verir. MHBS-ni artıq tətbiq edən və fərdi maliyyə hesabatlarında kapital metoduna keçməyi qərara alan müəssisələr belə dəyişikliyi retrospektiv qaydada tətbiq etməlidir. Fərdi maliyyə hesabatlarında kapital metodunun tətbiqini seçən müəssisələr bu metodu MHBS-na keçid tarixindən tətbiq etməli olacaqlar.

2012-2014-cü illərdə MHBS-lərə illik təkmilləşdirmələr

5 sayılı MHBS – Satış üçün saxlanılmış uzunmüddətli aktivlər və dayandırılmış əməliyyatlar (IFRS 5 – Non-current Assets Held for Sale and Discontinued Operations)

Aktivlər (və ya satılıq qruplar) adətən satılmaqla və ya sahiblərinə çatdırılmaqla silinir. Düzəliş aydınladır ki, satış metodunun dəyişdirilməsi yeni

silinmə planı deyil, ilkin planın davamı sayılır. Odur ki, MHBS 5-də tələblərin tətbiq olunmasında heç bir kəsilmə yoxdur.

7 sayılı MHBS – Maliyyə alətləri: məlumatın açıqlanması (IFRS 7 – Financial Instruments: Disclosures)

(i) Xidmət müqavilələri

Düzəlişdə izah edilir ki, xidmət haqqının əks olunduğu xidmət müqaviləsi maliyyə aktivində davam edən iştirakı təmin edə bilər. Müəssisə açıqlamaların tələb edilib-edilmədiyini müəyyənləşdirmək üçün 7 sayılı MHBS-də davam edən iştiraka dair qaydalara uyğun olaraq xidmət haqqını və razılaşmanın xüsusiyyətini qiymətləndirməlidir. Hansı xidmət müqaviləsinin davamlı iştirak olduğunu müəyyən etmək üçün qiymətləndirmə retrospektiv qaydada aparılmalıdır. Lakin, tələb olunan açıqlamaların müəssisənin ilk dəfə düzəlişləri tətbiq etdiyi illik dövrdən əvvəl başlayan hər hansı dövr üzrə təqdim olunmasına ehtiyac yoxdur.

(ii) 7 sayılı MHBS-yə düzəlişlərin aralıq maliyyə hesabatlarına tətbiq edilməsi

Düzəlişdə göstərilir ki, qısaldılmış aralıq maliyyə hesabatlarında əvəzləşdirmə ilə bağlı açıqlanan məlumatlar ən son illik hesabatda təqdim edilən məlumata əhəmiyyətli dəyişiklik etmirsə, bunların açıqlanması tələb olunmur.

19 sayılı MUBS – İşçilərin mükafatlandırılması (IAS 19 – Employee Benefits)

Düzəlişdə göstərilir ki, yüksək keyfiyyətli korporativ istiqrazların bazar mənfəətliliyi öhdəliyin yerləşdiyi ölkə deyil, onun ifadə olunduğu valyutaya əsasən qiymətləndirilir. Həmin valyutada yüksək keyfiyyətli korporativ istiqrazlar üçün inkişaf etmiş bazar mövcud olmazsa, o zaman dövlətin istiqraz dərəcələrindən istifadə olunur.

34 sayılı MUBS – Aralıq maliyyə hesabatları (IAS 34 – Interim Financial Reporting)

Düzəliş müəyyən edir ki, tələb olunan aralıq açıqlamalar ya aralıq maliyyə hesabatlarında əks olunmalı və yaxud da aralıq maliyyə hesabatları və aralıq maliyyə hesabatına daxil edilmiş bütün sənədlər (məsələn, rəhbərliyin şərtləri və ya risklər haqqında hesabat) arasında qarşılıqlı istinadlar yolu ilə təqdim edilməlidir. Aralıq maliyyə hesabatındakı digər məlumatlarla istifadəçilər aralıq maliyyə hesabatları ilə eyni şərtlərlə və eyni zamanda tanış ola bilərlər.

1 sayılı MUBS-a düzəlişlər – Maliyyə hesabatlarının təqdim olunması (IAS 1 – Financial Statements Presentation, Disclosure Initiative)

1 sayılı MUBS-a düzəlişlər qüvvədə olan 1 sayılı MUBS-un tələblərini əhəmiyyətli dərəcədə dəyişmədən izah edir. Düzəlişlər aşağıdakıları aydınlaşdırır:

- 1 sayılı MUBS-da əhəmiyyətlik tələbləri;
- Mənfəət və ya zərər və digər ümumi gəlir haqqında hesabat(lar)da və maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda xüsusi sətir elementləri fərdi şəkildə təqdim oluna bilər;
- Müəssisələrin maliyyə hesabatlarındakı açıqlama qeydlərini istədikləri ardıcılıqla təqdim etmək imkanları var;
- Kapital metodundan istifadə etməklə uçota alınmış asılı müəssisələrin və birgə müəssisələrin digər ümumi gəlirdə payı ümumi şəkildə, bir sətir elementi kimi təqdim edilməli və mənfəət və ya zərərdə sonradan təsnif olunacaq və ya olunmayacaq maddələr arasında yenidən təsnifləşdirilməlidir.

Bundan əlavə, düzəlişlər maliyyə vəziyyəti haqqında hesabatda və mənfəət və ya zərər və digər ümumi gəlir haqqında hesabat(lar)da əlavə aralıq nəticələr təqdim olunduqda tətbiq edilən tələbləri izah edir.

10 sayılı MHBS, 12 sayılı MHBS və 28 sayılı "İnvestisiya müəssisələri: konsolidasiya istisnasının tətbiqi" adlı MUBS-a düzəlişlər (IFRS 10, IFRS 12 and IAS 28 – Investment Entities: Applying the Consolidation Exception)

10 sayılı MHBS-yə düzəlişlərdə izah edilir ki, investisiya müəssisəsi bütün törəmə müəssisələrini ədalətli dəyərlə ölçdüüyü hallarla investisiya müəssisəsinin törəmə müəssisəsi olan ana şirkət konsolidasiya edilmiş maliyyə hesabatlarının təqdim edilməsi tələbindən azad edilir. Düzəlişlər 10 sayılı MHBS-yə əsasən investisiya müəssisələrinə aid azad etmə tətbiq ediləndə yaranan məsələlərə toxunur.

Bundan əlavə 10 sayılı MHBS-yə düzəlişlər izah edir ki, yalnız investisiya müəssisəsinin törəmə müəssisəsi olan, investisiya müəssisəsi kimi fərdi şəkildə fəaliyyət göstərməyən və investisiya müəssisəsinə dəstək xidmətləri göstərən müəssisə konsolidasiya olunur. İnvestisiya müəssisəsinin bütün digər törəmə müəssisələri ədalətli dəyərlə ölçülür. 28 sayılı "Asılı və birgə şirkətlərə investisiyalar" adlı MUBS-a (IAS 28 – Investments in Associates and Joint Ventures) düzəlişlər kapital metodu tətbiq edilən zaman səhmdara törəmə

müəssisələrdəki paylarının tanınması üçün investisiya müəssisəsinin asılı və ya birgə şirkəti

tərəfindən tətbiq edilən ədalətli dəyər ölçməsinə saxlamağa icazə verir.

“EY” haqqında

EY audit, vergi, əməliyyatların müşayiət edilməsi və məsləhət xidmətləri üzrə qlobal liderdir. Dərin biliklər və göstərdiyimiz keyfiyyətli xidmətlər bizə bütün dünyada kapital bazarlarının və iqtisadiyyatların etibarını qazanmağa kömək edir. Biz bütün maraqlı tərəflərə verdiyimiz vədləri təmin edən komanda toplamaq üçün görkəmli liderlər yetişdiririk. Bunu etməklə, biz insanlarımız, müştərilərimiz və cəmiyyətimiz üçün daha yaxşı iş dünyasının qurulmasında mühüm rol oynayırıq.

EY bütün MDB-də fəaliyyət göstərən şirkətlərlə əməkdaşlıq edir və biznes məqsədlərinə çatmaqda onlara kömək edir. MDB-də (Moskva, Sankt-Peterburq, Novosibirsk, Kazan, Krasnodar, Rostov-na-Donu, Tolyatti, Vladivostok, Almatı, Astana, Bişkək, Bakı, Kiyev, Daşkənd, Tbilisi, Minsk və digər yerlərdə) yerləşən 20 ofisdə 4,500 peşəkar çalışır.

EY qlobal təşkilatdır və EY dedikdə, Ernst & Young Global Limited qlobal şirkətlər qrupunun bir və ya bir neçə üzvü nəzərdə tutulur. Hər bir üzv ayrıca hüquqi şəxsdir. EY Global Limited, məsuliyyətli üzvlərinin zəmanətləri ilə məhdudlaşan Böyük Britaniya şirkəti olaraq, müştərilərə xidmətlər göstərmir. Daha ətraflı məlumat almaq üçün buraya müraciət edə bilərsiniz: www.ey.com

Əlaqə üçün

Biz hazırkı icmalın sizin üçün faydalı olmasına ümid edirik. Daha ətraflı məlumat üçün aşağıdakı mütəxəssislə əlaqə saxlamanız xahiş olunur:

Cavid Seyidov

Baş Menecer, Audit xidmətləri

Tel: +994 (12) 490 7020

Email: javid.seyidov@az.ey.com

Almatı
+7 (727) 258 5960

Astana
+7 (7172) 58 0400

Bakı
+994 (12) 490 7020

Kazan
+7 (843) 567 3333

Kiyev
+380 (44) 490 3000

Minsk
+375 (17) 209 4535

Moskva
+7 (495) 755 9700

Sankt-Peterburq
+7 (812) 703 7800

Daşkənd
+998 (71) 140 6482

Tbilisi
+995 (32) 43 9375